

medelpad och ångermanland

HemBYGDen

nummer 2 • 2018 • 40 kronor

Tema

LANDSKAP I FÖRÄNDRING

Den klassiska vyn över Ulvöhamn, sedd från lotsstugan. Till vänster syns fiskeläget på Norra Ulvön där vi befinner oss, till höger Ytterön eller Södra Ulvön som den normalt kallas, i mitten Åskäret och längre ut (som en tunn strimma) Flasen. Mellan Norra Ulvön och Åskäret syns Finnålet, mellan Åskäret och Södra Ulvö Barkarnalet.

Foto: Tom Sahlén.

HemBYGden

medelpad och ångermanland

Ansvarig utgivare

Margareta Johansson
Tel 070 263 38 50
margareta@vaxtfoto.se

Hembygden i Medelpad och Ångermanland

Tidningen utges av Medelpads och Ångermanlands Hembygdsförbund i 4 nummer årligen. Distribueras gratis i 10 ex till samtliga hembygdsföreningar anslutna till förbunden.

Prenumeration

Prenumeration 150 kr/år, sättes in på BG 687-6163, ange Prenumeration Hembygden samt ditt namn och adress.

Redaktionskommitté

■ Margareta Bergvall
Box 34, 871 21 Härnösand
Tel 076 766 38 95
margareta.bergvall@murberget.se

■ Margareta Johansson
Tel 070 263 38 50
margareta@vaxtfoto.se

■ Lena Landin
Tel 072 527 40 31
lena.landin@ramvik.com

Grafisk produktion och tryck

Ågrenshuset Produktion, Bjästa

Besök våra hemsidor

www.hembygd.se/medelpad
www.hembygd.se/angermanland

Omslagsbild

Vy över Ulvöhamn, sedd från lotsstugan. Foto: Tom Sahlén

Kommande nummer

Tema: Hästen

Manusstopp

24 september

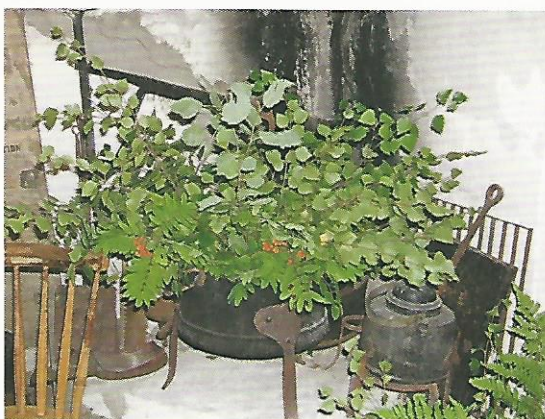
SSN 1100-0554

MUSEET

Först sågo vi hembygdsmuseets monter, krinoliner som väldiga getingbon och knarrande trappor och betsel från Isdal. – Så gingo vi ut och mötte med en sorts plötslig klarhet två ting: Den uråldriga ädla hundlokan och högspänningsledningen som visslade över näckrosviken.

Harry Martinsson (Tidskriften Spectrum 1932)

LÄS I DETTA NUMMER

Sök stöd för restaurering och utveckling av era hembygdsgårdar.....4

Very welcome home, uncle Albert.....6

Ångermanlands Hembygdsförbunds årsstämma 2018.....8

Projektet "Landskapet för asylsökande".....8

Årets Medelpadingar.....8
Sofia Lundin.....9

En sammanställning över utmarken Harprå i Näsets by, Borgsjö socken.....10

Ett gammalt foto.....11

Jordbrukets införande i det som idag är Västernorrlands län.....14

Kulturarv – roligare i praktiken än teorin.....16

Kraften i hembygdernas landskap.....19

Sommarens kalendarium.....20

...vi har ett fint samarbete och i andra sammanhang tycker vi att vi ska värna om landskapsnamnen så det är kanske inget att sörja över utan fortsätta med de goda förhållandena vi har och slå till med ett glatt 80-årskalas...

LEDARE

MARGARETA JOHANSSON

ordförande Medelpads hembygdsförbund

LENA LANDIN

ordförande Ångermanlands hembygdsförbund

Plötsligt så det bara PANG och så kom sommaren! Vart tog våren vägen? Efter en vinter med en snömängd vi sent kommer att glömma överraskades av vi ett abrupt angrepp av sommarvärme utan den minsta chans till sakta tillvänjande. Björkarna slog ut flera veckor tidigare trots den hårda vintern! Arma pollenallergiker när allt kommer på en gång nästan!

Nu är nästan all snö borta men lite sakta går det i skogen i inlandet trots mäktiga 25 grader + i luften. På våra hembygdsgårdar börjar också livet återvända i och med städning av hus och tun. Några har deltagit med bakning på Tunnbrödets Dag och sommarprogrammen börjar ramla in för publicering. Ni som varit snabba nog finns med i detta nummer. Övriga som inte reagerat på uppropet kan dock skicka in sina program för uppsättning på Murberget. Vi ska synas! Kanhända kommer ni på fler evenemang än ni redan aviserat och då är Facebook ett superbt komplement till lokal affischering. Skicka oss ev. tillägg så hjälper vi till! Saknas gör dock fortfarande barnperspektivet på de flesta programmen tyvärr, men vi jobbar vidare med den frågan på sikt.

Vi hoppas på en bra sommarsäsong och glöm inte att titta "utanför det egna stake-tet". Försök att se kollegerna/grannföreningar m.fl. som inspirationskällor. Besök andras evenemang! Engagera medlemmarna i verksamheten så inte styrelsen är uppbunden hela sommaren! Då blir föreningen levande.

I år fyller våra två förbund 80 år! Något att fira eller kanske egentligen sörja...en "skilsmässa" 1938 skapade två förbund av ett Västernorrlands Hembygdsförbund och så har vi nu levt i 80 år. Men vi har ett fint samarbete och i andra sammanhang tycker vi att vi ska värna om landskapsnamnen så det är kanske inget att sörja över utan fortsätta med de goda förhållandena vi har och slå till med ett glatt 80-årskalas! Det gör vi på Hembygdens Dag den 11 augusti på Länsmuseet, där vi hoppas att många av våra 60 föreningar vill vara ned på något vis. Se info i tidningen och förstås via inbjudan till styrelserna! Vi står gärna till hands med tips om vad man kan hitta på att göra utöver sälja!

Då går vi glatt in på en ny sommarsäsong med öppna sinnen och glatt humör och vi ses! ■

VERY WELCOME HOME, UNCLE ALBERT!

Text ULF BEJBOM

På fotot framför mig står två äldre mustaschprydda män i hattar och helgdagskläder. De står på "Gamla bron" över Sollefteåforsen, den med grindar för broavgiften. Fotot bör ha tagits sommaren 1928 då den från Örebro utvandrade urmakaren Frans Johan Beijbom med hustrun Anna besökte brodern tågmästare Carl Albert Beijbom.

Albert med sin farbror Frans i Brooklyn, New York.

Nu stod de två bröderna ute på bron, tillfälligt återförenade efter nästan ett halvsekel. Den 75-årige Frans hade efter utvandringen bytt yrke till begravningsentreprenör med växande kundkrets bland de många landsmännen i Brooklyn. Brodern Carl Albert var sedan 1888 bosatt i Sollefteå, där han varit med om att inviga det pampiga stationshuset. Bröderna var på alla sätt fjärran soldatstugan i barndomens Tillberga. Den ene hade lockats av de järnvägar som

vid 1800-talets slut spann in landet i sitt nätverk, den andre hade följt utvandrarströmmen mot Löftets land.

På sätt och vis kunde också min farfar Carl Albert se tillbaka på en livsresa med gott resultat. Från stationsorten Tillberga hade han som rallare deltagit i järnvägsbyggandet till Sollefteå, gift sig med en välbeställd bonddotter och byggt ett stort hus med verandautsikt över bangården. Här på Carls hem, med namn efter farfar, hade makarna uppfostrat sju

barn och gett dem den bästa utbildning den unga staden kunnat erbjuda.

Helt säkert hade farfars näst äldste son Albert inspirerats av farbror Frans när han 1918 "jumped ship" i New York, dvs rymde från båten han som jungman tagit hyra på. Att rymma från båten och bryta skeppskontraktet var straffbart. Polisen kunde sättas på rymlingen vilket också lär ha skett. Men 23-åringen visste vart han skulle ta vägen: till farbror Frans i Brooklyn på andra siden East River. Han råkade komma fram just som en likbil lämnade begravningsbyrån. I och för sig var det inget konstigt i det, men Albert inbillade sig att farbrodern låg i kistan och därför vågade han inte omedelbart ge sig till känna. Julaftonen 1918 var Albert dock lyckligen installerad hos farbrodern. I ett brev till föräldrarna med firmatrycket "Frans A. Beijbom, Undertaker, 1240 - 55th Sreet, Brooklyn, N.Y." berättar Albert att han börjat arbeta på en mekanisk verkstad och ägnade kvällarna åt ingenjörstudier. Att följa mors och fars uppmaning att återvända finner han omöjligt så länge värnplikten var 500 dagar. Dessutom har han börjat tycka om Amerika.

Så sögs Albert in i det hektiska liv som invandrarna brukade kalla "ekluten". Det blev allt mindre tid för brev, han gifte sig, fick två barn och jobb på Western Electric. Dessutom

pluggade han in en sjökaptensexamen. När USA efter Pearl Harbor gick med i världskriget tackade Albert ja till erbjudandet att mönstra på med löjtnants grad. Följaktligen förde han befäl på de örlogsskepp som skyddade "lend and lease"-trafikens handelsfartyg på väg mot ryska Archangelsk. Det var nervpåfrestande uppdrag bland handelsfartyg som torpederade av de tyska ubåtarna och sjömän simmande i brinnande olja. Men Albert klarade sig och sommaren 1946 var han officer på ett av de örlogsfartyg som hedrade Stockholm med amerikanskt flottbesök. En permission gjorde det möjligt att ta tåget till familjen i Sollefteå.

Den ranke man som dök upp i amerikansk sjöofficersuniform med glimmande örn i mössan var alltså min farbror! Vilken kick för en pojke som förläst sig på C.S. Forester, Robert Lois Stevenson och Jules Verne! Visst var det fantastiskt att begåvas med de avlånga, otroligt emballerade Wrigley-tuggummina, för att inte tala om de färggranna skjortorna med skyskrapor som mönster, eller de breda, tufft färgtrumpetande slipsarna som pappa med ett hånflin lät gå vidare till mig! Betydligt större intresse ägnade han sig åt Pall Mall-cigarretterna i kingsize och paketerade i läckert röda limpor – nu kunde piporna och Greve Hamilton läggas till välbehövlig vila. Farmors glädje var av ett annat slag. För henne som en

gång bett Utrikesdepartementets eftersökningsbyrå om hjälp att spåra den förlorade sonen, var det ofattbart att ha honom hemma på Carls hem, om ock endast för några få dagar.

För mig antog den nya amerikanska eran kött och blod i farbror Alberts gängliga gestalt. Just nu avtecknades den i halvskymningen i farmors sal. Återvändaren stod omgiven av syskon och släktingar, det florstunna kinesiska porslinet var framdukat och faster Amanda hade skickat efter Berggrens konditoris största och läckraste tårta. Medan de vuxna sorlade lystes hallen upp av Alberts upphängda uniformsrock med dess blänkande knappar och revärer. På hatthyllan tronade den magnifika skärmössan med dess gyllene örnen. Vem inne i salen hade tid att upptäcka att jag greppade den läckert svartglänsande mösskärmen och lät hela härligheten sjunka ned över huvudet tills örnen satte stopp? I nästa ögonblick skred jag ut på

farstubron för att avhejas av lekkamraterna som lockats av ryktet om det celebra besöket på Carls hem. I det ögonblicket kändes det som jag representerade United States of America. Min högerhand som nödvändigtvis måste hålla den stora mössan på plats, kunde uppfattas som en honnör. Likt en ambassadör för den transatlantiska segrarmakten mottog jag kamraternas hyllning.

När farbror Albert efter några självförtärande dagar återvände till sin väntande jagare i Stockholm lämnade han efter sig ett saknadens vakuum. Jag fyllde emellertid tomrummet efter den bortdragande sjöhjälten med drömmar och syner. Under vandringen till och från skolan på Lillänget fantiserade jag över möjligheten att fara över till Albert i Amerika. Snart skulle jag börja plugga engelska. Kanske kunde studierna fullbordas i USA?

1952 fick min Amerikafeber en rejäl återställare genom kuzinen Carl Alberts besök. Farmor hade just avlidit och Albert lät

ende sonen använda morsarvet till en bildningsresa. I egenkap av tolv fick jag följa familjens ledande person, faster Amanda, till Göteborg för att möta Charlie i Amerikaskjulet. Min amerikanske kusin visade sig vara en gänglig, aningen kutryggig yngling på några och tjugo. Hans engelska tycktes mig grötig och läspande. Så lät alltså amerikanska på nära håll! Carl och absolut inte Charlie var emellertid en vänlig själ som frågade om allt och hade lätt för skratt. Han anlände med samma sorts gyllenbruna, strömlinjeformade väska som fadern introducerat sex år tidigare. Också Carl drog fram hawaiiiska skjortor och haklappsbreda slipsar ur väskan. En ny storhetstid i Sollefteå utspelade sig under de två veckor jag guidade kusin Carl mellan älven och Hallstaberget. Också kamrater som inskränkt sin engelska till jazzplattornas etiketter, visade sig nu talföra. Ett koteri bildades kring den giraffstruttande yankeen, som mot vad många trodde inte bodde i skuggan av

Empire State Building. Min roll var den vässade interlokutörens, alltmedan kamraternas frågetecken samlades likt en gloria kring Mr. Carl A. Beybom.

Efter detta var mitt Amerikaintresse så ingrott att jag började läsa Vilhelm Mobergs utvandrarserie. Hans konstaterande i romansvitens efterskrift att "Ett vetenskapligt historieverk om den svenska utvandringen till Nordamerika saknas ännu" tog jag i sinom tid med mig till Uppsala. Och en vacker dag skrev jag in mitt utvandrarsämbete i universitetsbiblioteket Carolinas avhandlingsregister. Strax före jul 1963 var det min tur att gå ombord på Gripsholm för äventyret i Amerika. Och vilka mötte mig vid Svenska Amerikanliniens pier i New York om inte farbror Albert och kusin Carl! Utan dessa två hade nog min levnadsstig tätt sig an norrlunda.

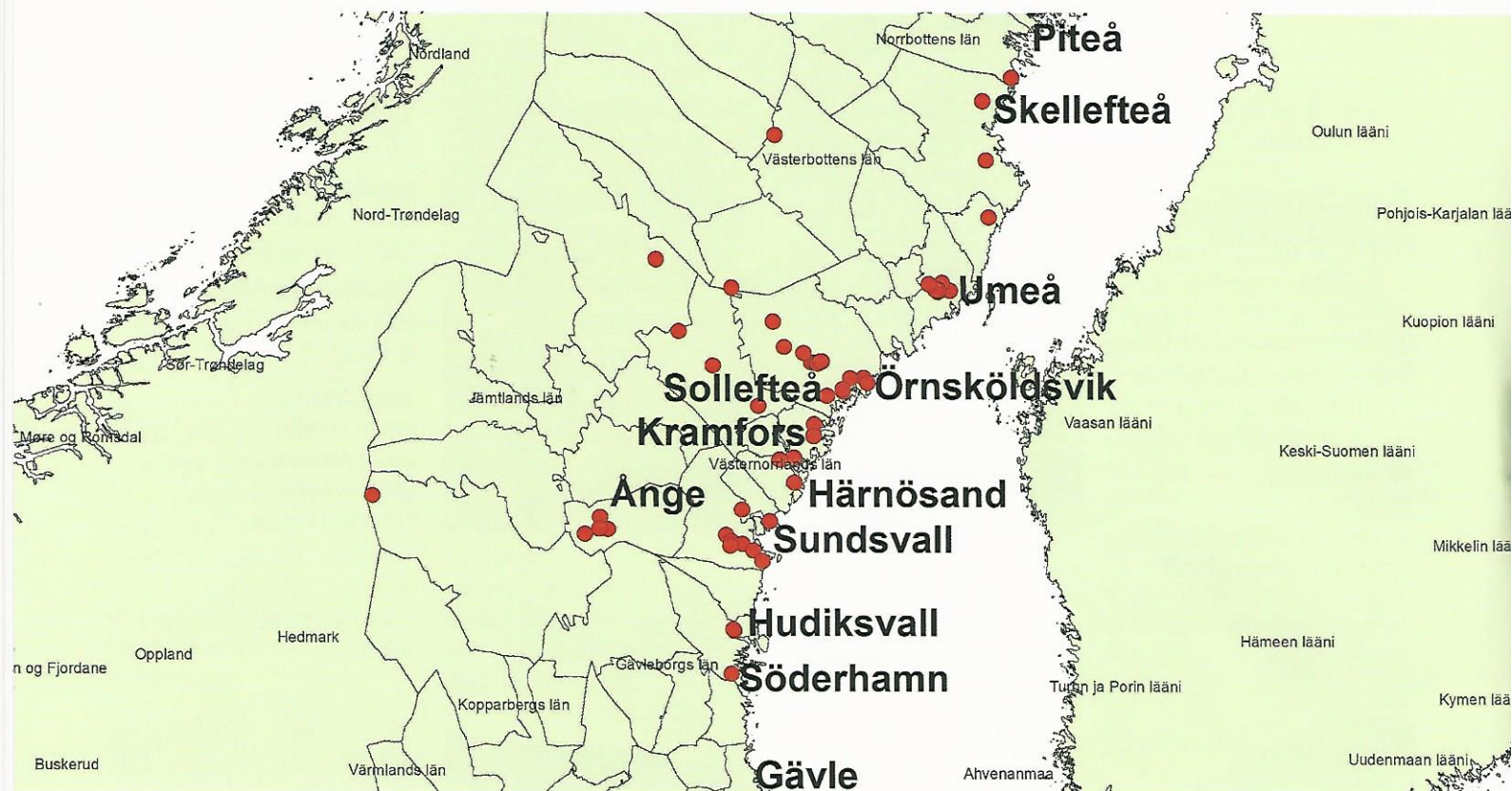
Mer läsning i boken "Möten och händelser i Nipornas stad". Emigrantinstitutets vänner 2010. ■

Albert med yngsta systern Astrid ombord på Alberts skepp i Stockholm.

1915 besökte sjömannen Albert världsutställningen i San Francisco.

Jordbrukets införande i det som idag är Västernorrlands län

Under nästan hela mänskligheten har människor livnärt sig på att jaga bytesdjur, fiskat och att samla in växter, bär, nötter, rötter och mycket annat för att livnära sig. För 10 000 år sedan började man bruka jorden och istället för att bara samla in olika ätbara grössorter som t.ex. korn och vete, så började man även att plantera fröerna så att man kunde få en pålitlig energikälla.

Man valde ut de sorter som var bäst lämpade och med tiden kom dessa växter att förändras genom det urval som människor gjorde. Den tidigaste odlingen som vi känner till idag skedde i den s.k. bördiga halvmånen mellan Turkiet och Irak-Syrien. Det var inte bara olika grössorter som domesticerades (tämjdes) utan även djur som får, getter och nötboskap ingick som tamdjur. Exakt hur tämjandet gick till vet vi inte men även dessa djur har förändrats från det att de var vilda. I och med att man tämjde djur och växter så blev man också mer bunden till marken eftersom man inte kan lämna en odlingsyta utan att den äts upp av djur.

Det tog tid innan jordbruket spred sig till våra breddgrader. De tidigaste spåren av odling finns i de södra delarna av landet. Jordbruket kom till nuvarande Sverige omkring 4200 f.Kr. Längre fanns två läger bland forskarna om hur det gick till när odlingen kom. Den äldre forskningen var av den uppfattningen att jordbruket kom med ett annat folk än de gamla jägarna/samlarna medan den yngre forskningen menade att det var idén om odling som spred sig. Den moderna DNA-forskningen har dock kunnat visa att det är ett helt annat folk som spred sig genom Europa och som hade med sig ett nytt sätt att leva. De verkar ha kommit från det som

idag är Turkiet och de spred sig stegvis genom Europa. Därför är det inte samma datering på bondestenåldern i Sverige som på andra delar av kontinenten. När man ser på generna hos dagens Européer så ser man att de flesta människor har spår av både bönder och jägare/samlare men också från andra folk som satt sitt avtryck i vår genetiska uppsättning. Ju längre ner i Europa man kommer desto mer har människorna gener av de tidiga bönderna medan människor längre mot norr har mer jägare/samlare-gener. Folk från Sardinien och Baskerna har väldigt lite jägare/samlare-gener och liknar väldigt mycket de tidiga bönderna.

Bönderna som kom in i södra Skandinavien byggde monumentala gravar i form av dösar, gånggrifter och hällkistor. Dessa gravtyper är kollektiva begravningar. Det kan ligga många människor begravda i dessa gravar. Under lång tid levde bönder och jägare/samlare åtskilda. Ca 1000 år efter att bönderna gjort sitt intåg i Skandinavien började något hända. Jägarna/samlarna börjar kopiera böndernas keramik men sätter sin egen prägel på dem. Kärlen dekorerades olika. Böndernas keramik kallas av dagens arkeologer för trattbägare efter deras gravkeramik medan jägarna/samlarnas keramik kallas gropkeramik keramik

eftersom de dekorerade kärlen med gropar.

För nära 5000 år sedan kom ytterligare en grupp människor in som har gjort stort avtryck i våra gener. Det var ett folk som bodde på norra sidan av Svarta havet och som av arkeologerna kallas Yamnaya-kulturen. Detta folk var pastoralister (boskaps-skötande). Varför de började röra sig in mot Europa är det ingen som vet. Dessa boskaps-skötande folk var beridna. De hade tämjt hästen och uppfunnit hjulet. De blandade sig med människorna i norra Europa. De hade en helt annan kultur än den som fanns här innan. Den var mer av ett klassamhälle med tydliga hierarkier. De påverkade mycket bland de folk de blandade sig med. När bönderna kom så var det hela familjer som kom men när boskaps-skötarna kom så verkar det mest ha varit män även om en del kvinnor också verkar ha varit med. Det genetiska avtrycket är större på den manliga sidan än på den kvinnliga hos dagens befolkning. Deras begravningssätt var också helt annorlunda. Istället för de stora gemensamma gravarna så fick varje person en egen grav, s.k. enkelgravskultur. När de blandade upp sig med norra Europas befolkning så uppstod en blandkultur som dekorerade sin keramik på ett speciellt sätt med snören. Den kultur som uppstod i blandningen med den europeiska befolkningen kallas ibland snörkeramiks kultur och ibland stridsyxe-kultur eftersom männen av rang begravdes med en stridsyxa. Formen på yxorna från denna kultur i Skandinavien är båtformad och länge kallades de båtyxor. Förlagor till yxan är yxor av metall. Detta kan man se främst genom att stensmederna har kopierat även gjutsömmar när de tillverkat yxor-na av sten. Praktexemplar av gravar från kulturen kan man hitta i Varna i norra Bulgarien

vid Svarta havet. Där kan man se samma typ av båtformade yxor vars skaft har varit guldbeklädda. Vi ser de första spåren av stridsyxe-kulturen i Skandinavien runt 2900 f.Kr. Då försvinner sakta men säkert spåren efter de två stora kulturerna trättbägare och gropkeramiker. De har lämnat spår efter sig ända upp i Västerbotten där man i Bjurselet hittat depåer av arbetsyxor av flinta och man har konstaterat odling redan under yngre stenålder/äldre bronsålder. Odlingsindikationerna är alltså yngre än yxorna. Flera men mindre depåer har hittats i andra delar av Norrland med samma typ av yxor.

Man kan se att det under en period finns en tredje kultur med liknande sätt att leva som gropkeramikerna, som levde av att jaga säl, men som har en keramikstil som är en sammanblandning av stridsyxe-keramik och gropkeramik. Den kallas också av arkeologerna för "Tredje gruppen". Den finns representerad i Mellannorrland redan runt 2600 f.Kr. Ett exempel på det kan vi se på boplaten vid Bjästamon i Nätra socken där man hittade mycket keramik. Där kom också sädeskorn och malstenar. Men Bjästmon är inte den enda platsen där vi hittat spår efter tidigt jordbruk i de norra delarna av landet.

Under lång tid har arkeologer trott att jordbruket kom till Norrland sent och att de spår man ändå hittat som är äldre är tillfälliga försök till odling som var kortvariga och att någon riktig odling inte förekommit förrän under järnålder. Man har tänkt sig att odlingen spridit sig från söder till norr och att det är först vid Kristi födelse som jordbruket kom till Medelpad och först vid 500 e.Kr. kom jordbruket till Ångermanland. Detta är ett inte så lite kolonialt synsätt som inte håller för granskning. Redan på 1970-talet gjordes pollenanalyser som visade

att det fanns både odling och betesdrift redan under yngre stenåldern och bronsåldern men det fick inget genomslag i forskningen.

Genom att samla alla dessa fynd av sädespollen, sädeskorn, tecken på röjning av skog för att få betesmark och tamdjursben från arkeologiska undersökningar så kan vi idag se att den gamla bilden inte kan vara sann. Vi har, från Gävleborg i söder till Norrbotten i norr, 60 platser med mer eller mindre goda indikationer på odling och/eller tamdjursdrift som är före Kristi födelse.

Den äldsta indikationen är från Nordankäl i Ramsele socken i Ångermanland där man på en boplat från stenåldern hittat både människoben och ben från tamgris från tiden 3650-3120 f.Kr. Det är ett av de äldsta tamgrisbenen som hittats i Skandinavien. Vid Överveda i Nordingrå socken i Ångermanland har man bland benen från bytesdjur som ätits under stenåldern hittat ett ben från får eller get. En C14-datering gav resultatet 3640-3370 f.Kr. De tidigaste tecknen på odling har hittats i Rudetjärn i Tuna socken i Medelpad. Pollen från vete har hittats som dateras till omkring 2700 f.Kr. Sädeskornen från Bjästamon i Nätra socken i Ångermanland har daterats till 2600-2100 f.Kr. Sammanlagt hittades 27 sädeskorn och fyra malstenar på Bjästamon. Sädesslagen var både korn och vete. Vid Norrböle i Anundsjö socken i Ångermanland har man hittat starka indikationer på både odling och betesdrift från ca 2500 f.Kr. och det är inte den enda platsen runt Anundsjön som kan uppvisa jordbruk under sten- och bronsåldern. Där finns pollen som visar på både odling och betesdrift på 7 platser där man gjort pollenanalyser.

Det är inte bara vid den forna kusten man hittar spår efter odling eller tamdjurs-hållning, även i inlandet finns spår

av intresse. Vid Holmsjön i Haverö socken i Medelpad har man på fyra platser hittat spår av att marken har röjts på skog och att betesdrift förekommit under yngre bronsålder. Vid Lillsjön i Anundsjö socken i Ångermanland har man kunnat konstatera ett ökat betestryck och ökad erosion av betande djur någon gång mellan 2000-1500 f.Kr. alltså under yngre stenålder-äldre bronsålder.

När man lägger ut alla indikationer på Odling och/eller tamdjursdrift kan man se att jordbruk som är äldre än Kristi födelse finns både vid kusten och i inlandet. Man kan också se att jordbruk finns i vid flera av de stora älvarna men även vid mindre vattendrag. I Ljungan, vid Ångermanälven och vid Moälven med Anundsjön finns starka indikationer på jordbruk. Ovanför Väster-norrland finns ett kluster med odlings- och tamdjursindikationer från bronsålder vid Umeå. Där har man inte bara jordbruksindikationer utan de har även hittat flera hus från bronsålder som är av samma typ som de man hittar i södra Skandinavien.

Tiden för jordbrukets införande i det som idag är Väster-norrlands län är århundradena runt 2500 f.Kr. men vi har som visats även äldre indikationer av tamdjur. Det verkar vara under samma tid som den s.k. stridsyxe-kulturen gör sitt avtryck i Norden som vi får in jordbruket. Kontakter mellan bönder och jägare/samlare-kulturerna verkar ha funnits tidigare då vi har tamdjursben redan runt 3500 f.Kr. på ett par platser i Ångermanland. Intressant nog ser vi att jordbruk finns inom den kultur som kallas tredje gruppen som har en keramik som är en blandning av stridsyxe- och gropkeramik. Denna kultur har en stark koppling till jakten på säl men som uppenbarligen också har odlat och hållit tamdjur. ■

Kraften i hembygdernas landskap

Jag sitter på tåget från Stockholm till Örnsköldsvik och ska företräda hembygdsrörelsen på Landsbygdsriksdagen. Under drygt sex timmar kommer jag att färdas genom många hembygd-er och typer av landskap, bl.a. slättbygderna norr om Mälaren och Höga kusten. I en hastighet av knappt 200 kilometer i timmen kommer Dalälven, Ljusnan, Ljungan, Indalsälven och Ånger-manälven att passeras.

Det är fascinerande att från tågfenstren uppleva skillnaderna och karaktärsdragen i landskapen. Skillnader som understryks inte bara i byggnadsstilar, markanvändning och ortnamn, utan också i dialekter, traditioner och identiteter.

Tankarna om landskap och deras betydelse vindlar iväg. Människor formar landskapet och bygden utifrån naturens förutsättningar och sociala behov, och landskapet formar människor – sedan tusentals år tillbaka. Landskapet i sig är ett jättearkiv, eller grundboken om bygdens historia och liv och om människorna förr och nu. Och det skrivs hela tiden nya sidor.

Som gammal arkeolog och landskapsforskare blir jag hela tiden nyfiken på hur det är i just den här bygden, genom att den gamla yrkesskadan läsa och förstå landskap aldrig läker. Att förstå landskapet är att förstå människorna i det, både de som lever nu, och företrädarna. Men för att komma djupare in i landskapet och bygden behöver jag träffa folk och höra berättelsen om hembygden och dess historia. Jag vill hoppa av tåget och fråga de som bor där vad landskapet betyder! Att berätta om sitt landskap är att få andra människor att förstå bygden och dess människor och det som vi kallar identitet. På så vis kan vi dela kulturarvet i bygden med andra människor och få dem att känna sej välkomna och hemma. Och i detta lokala berättande och välkomnande har hembygdsrörelsen en särställning.

Hembygdernas landskap, och betydelserna av dessa landskap är viktiga och centrala

för hembygdsrörelsen. Att ta tillvara natur- och kulturlandskapet är enligt Sveriges hembygdsförbunds stadgar en del av basen för hela rörelsen. Men landskapen är satta i fysisk förändring, ibland på ganska radikala sätt, som när rivnings- och förnyelseiver i stadslandskap. Ibland är förändringen långsam, men mycket märkbar, som igenväxning i öppna odlingslandskap. Landskapen är i tillräckligt stor negativ förändring för att SHF nu agerar samlat. För ett år sedan fattade SHF:s riksstämman beslut om att Landskapets förändring ska vara ett fokusområde för hela hembygdsrörelsen att arbeta med under åren 2018-2022.

Under året som gått har SHF tagit fram mål för arbetet med natur- och kulturlandskapet, där Mål 4: "Verka i landskapets förändring" omfattar just detta samlade arbete. Målformuleringen visar att Sveriges hembygdsförbund hela tiden ska öka hembygdsrörelsens möjligheter och färdigheter i att uppmärksamma, påverka och medverka i landskapets förändring i hembygden. Arbetet i sig kan handla om att vara en aktiv part vid samhällsplanering, byggande, ortnamnsanvändning, förändring av markanvändning och offentliga satsningar. Det kan också handla om att uppmärksamma allmänheten på förändringarna, för att på så sätt väcka debatt och en ökad medvetenhet även bland politiker och samhällsplanerare.

SHF utvecklar det gemensamma arbetet med landskapets förändring och hur vi kan bli en ännu starkare röst

i samhällsutvecklingen. Riksförbundet och de regionala förbunden slutför en analys av vilka hot mot hembygdernas landskap som är värst. Redan nu kan sägas att landsbygder-nas omdaning, igenväxningen av det öppna landskapet och överhettning i stadstillväxten ses som de största hoten.

Olika hot kan mötas på olika sätt. Både hembygdsföreningar, regionala hembygdsförbund och riksförbundet kan spela olika roller. Vi på riksförbundet fortsätter att träffa regeringskansliet och "landskapsmyndigheterna", som Jordbruksverket, Skogsstyrelsen och Havs- och vattenmyndigheten och svara på deras remisser om lagförslag, förordningar och utredningar. Vi kommer också att börja jobba med ny information för rörelsen; i en förstavända hur rörelsen kan öka sitt inflytande över kommunal och statlig planering, jobba med ortnamn och med kyrkogårdarnas kulturarv. Sen kommer mer information. Och detta kommer att läggas ut på den uppdaterade hemsidan, som blir navet för hur vi kan verka i landskapets förändring. Där kan du också lägga in vad din förening har gjort, gör eller tänker göra, så att andra kan läsa om det, lära sej, bli inspirerade eller ta kontakt.

Det strömmar mycket vatten i Indalsälven, där tågets rull stämmer in i Bergeforsens dån. Vårfloden är stor. Likaså i den mäktiga Ångermanälven. Landskapet tornar upp sej mer och mer, de sista milen mot Örnsköldsvik. Njuter och vill veta mer om bygderna bland de böljande bergen. Det finns så mycket historisk kraft i bygdernas landskap och som är så viktig att ta tillvara och använda på bra sätt. Och om det är någ- ra som är bra på detta, så är det vi i hembygdsrörelsen.

Hembygdsrörelsen är landets största miljöskyddsorganisation. Eller rättare sagt: kultur- och miljöorganisation, som vi uttrycker det i Sveriges hembygdsförbunds stadgar. Det är viktigt att komma ihåg och bra att ha i ryggen att vi med 430 000 medlemmar och 2050 hembygdsföreningar över hela landet har en hel del att säga till om i olika sorters förändringar i hembygdernas landskap – särskilt i kommunal planering, där hembygdsföreningar är givna remissinstanser.

Om du vill veta mer om det gemensamma arbetet med natur- och kulturlandskapet och dess förändring, eller berätta om vad du redan gör: läs vidare på www.hembygd.se/ eller hör av dej till undertecknad! ■

Micke Lehorst

Micke är kulturmiljöstrateg vid Sveriges hembygdsförbunds kansli, med rätt att företräda, samla och stödja hembygdsrörelsen i frågor om natur- och kulturlandskapet. Han finns på michael.lehorst@hembygdsforbundet.se.